

Šimun BILOKAPIĆ

AKTUALNOST NAČELA ODGOVORNOG RAĐANJA I NJEGOV NAVJEŠTAJ U GAUDIUM ET SPES (50-51)

*Actuality of the Principle of Responsible Procreation and Its
Promulgation in Gaudium et Spes (50-51)*

UDK: 17:2-555.5]:272-732.4

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno: 6/2018.

269

Služba Božja 3118.

Sažetak

Svaka proslava obljetnice enciklike „Humanae vitae” aktualizira pitanje odgovornog rađanja osobito onaj njegov dio koji se odnosi na metode regulacije poroda. Ta činjenica ukazuje, s jedne strane, na trajnu aktualnost tog načela, a s druge strane, na stalnu potrebu da se njegov temeljni sadržaj i značenje, a ne samo njegova operacionalizacija, prezentiraju na što jednostavniji i što prihvatljiviji način, u skladu s vremenom u kojem je potrebno razumjeti ga, prihvatiti i živjeti. Ovim se člankom želi sudjelovati u tim nastojanjima. Rad je podijeljen na četiri dijela. U prvom dijelu ukazujemo na aktualnost načela odgovornog rađanja i poteškoće u razumijevanju pojmova „odgovornosti” i „rađanja”. U drugom dijelu promišljamo pravo značenje tih pojmova, odnosno pokušavamo razotkriti strukturu načela odgovornog rađanja i njegove bitne elemente. Pokušaj otkrivanja pravoga značenja pojma te uočene poteškoće u aktualnom razumijevanju odgovornog rađanja, nuka-ju nas da, u trećem dijelu rada, posegnemo za „izvorima”, to jest da otkrijemo način na koji je Drugi vatikanski koncil u pastoralnoj konstituciji „Gaudium et spes” mislio, skicirao i navijestio to načelo. U četvrtom dijelu rada analiziramo važne zaključke nekih pokoncilskih dokumenata i najčešća pastoralna pitanja vezana uz operativni dio načela odgovornog rađanja, svjesni činjenice da će upravo metode reguliranja poroda i eventualna potreba ispovijedi u toj materiji perpetuirati ovo pitanje u daleku budućnost.

Ključne riječi: brak; bračni čin; plodnost; ljubav; rađanje; odgovornost; načelo odgovornog rađanja; kontracepcija.

UVOD

Poticaj pape Franje da se ponovno otkrije enciklika pape Pavla VI. *Humanae vitae* „u kojoj se ističe potreba poštovanja dostojanstva osoba u moralnom vrednovanju metodâ regulacije začeca”¹, zatim njegova (ne)spretnost u svezi s katolicima i zečevima, ovogodišnja proslava pedesete godišnjice te, kako je mnogi nazivaju, kontroverzne enciklike dovoljan su povod za ponovno oživljavanje i aktualizaciju nikad uspokojene i „umirovljene” rasprave o odgovornom rađanju. Po tko zna koji put suočit će se dva suprotstavljena tabora u kojima će odzvanjati, ovisno o temeljnom stavu, duhovi nekadašnje „većine i manjine”, duh tzv. tradicionalista i duh teologa pastoralnog usmjerenja, duh imobilista i duh transformista. Jedni žele kontinuitet, stalnost i stabilnost crkvenog naučavanja, a drugi, pozivajući se na promjene u shvaćanju i življenju spolnosti, braka i obitelji, zazivaju izmjene, prilagodbe i eventualno drukčija usmjerenja u tom pitanju. Ta dva temeljna usmjerenja oživjela su i učinila se vidljivima čim se pojavila posinodalna apostolska pobudnica *Amoris laetitia*. Mnogi su se u crkvenom i javnom životu odmah upitali: kako razumjeti i tumačiti *Radost ljubavi*, je li u kontinuitetu ili diskontinuitetu s dosadašnjim naučavanjem Crkve, zašto pobudnica, kada govori o kontracepciji i regulaciji poroda, ne upotrebljava termine dopuštenog i nedopuštenog, „intrisece malum” i sl., nego progovara ponešto „milosrdnijim jezikom” kojim se jedino ohrabruje ljude za prirodne metode regulacije poroda i potiče na razumijevanje prema eventualnim grešnicima. Proslava godišnjice enciklike *Humanae vitae* i poticaj na njezino promišljanje postaju tako prigoda za smireniji pogled u budućnost, ali i rizik od neprikladnog povratka u prošlost, oživljavanje starih prijepora kada je riječ o odgovornom rađanju, a poglavito o onom dijelu koji se odnosi na metode kontrole broja porođaja.

Znamo dobro da je tema odgovornog rađanja nezaobilazni dio većine pokoncilskih manuala moralne teologije, posebno onog dijela koji se tiče spolnoga, bračnog i obiteljskog morala. Tu novinu u odnosu na tradicionalnu manualistiku imamo zahvaliti, prije svega, određenim intenzivnim društveno-kulturalnim pretkoncilskim promjenama, drukčijem shvaćanju čovjeka i društva, strahu od prenapučenosti, učinkovitijim i dostupnijim sredstvi-

---

¹ Papa Franjo, *Amoris laetitia. Radost ljubavi*, Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., br. 82. (dalje AL).

ma kontrole rađanja, zahtjevima feminističkog pokreta i općenito drukčijim pogledima na spolnost (ljubav i plodnost), brak i obitelj.²

Drugi vatikanski koncil i koncilski oci, duboko svjesni takvih mijena, ne shvaćaju ih kao prijetnju, nego kao „znakove vremena” na koje nastoje ponuditi prikladan odgovor. S tog razloga, koncilске diskusije i elaboracija koncilskih tekstova o spolnosti, braku i obitelji rezultiraju značajnim promjenama, čak povijesnim obratom u odnosu na neke ranije postavke i usmjerenja do te mjere da dio moralnih teologa smatra, osobito sekciju posvećenu braku i obitelji, potpuno novim početkom, razdjelnicom između dviju poprilično različitih epoha. Kako bilo, nova personalistička perspektiva Koncila urodila je nizom pozitivnih shvaćanja i promjena: udaljila je moralnu teologiju od dualističke slike čovjeka koja je rađala pesimizmom prema svemu onome što se tiče tijela i tjelesnosti i ponudila načelo supstancijalnog jedinstva čovjeka s pozitivnom vrijednošću tjelesnoga i spolnoga; korigirala je naturalistički i juridički karakter braka, vlastit tradicionalnim definicijama i potpuno zaobišla neke neprikladne pojmove vlastite više pravnom negoli moralnom jeziku („*ius in corpus*”, „*usus matrimonii*”, „*remedium concupiscentiae*”), a ponudila sliku braka kao intimne zajednice života i ljubavi, braka kao mjesta međusobnog zajedništva; zaobišla je, a na neki način i izbrisala svako pozivanje na tradicionalnu hijerarhiju ciljeva braka čime je revidirana i koncepcija spolnosti kao „generativne” sposobnosti, dominantna u tradicionalnoj moralnoj teologiji.³

² Na takve i njima slične promjene računaju i danas oni koji žele revidirati neke od temeljnih postavki i odredbi crkvenih dokumenata s obzirom na načelo odgovornog rađanja, a u toj se nakani pozivaju na određene tvrdnje, zapažanja, promišljanja pobudnice AL koju je, istini za volju, moguće shvatiti i tumačiti na različite načine.

³ Usp. Renzo GERARDI, *Storia della Morale. Interpretazioni teologiche dell'esperienza cristiana. Periodi e correnti autori e opere*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2003., str. 480–481; Guido GATTI, *Lo sviluppo postconciliare della morale della famiglia*, u: *Studia Moralia*, 42 (2004.), str. 169–199; Mauro COZZOLI, *Dall'Humanae vitae all'Amoris laetitia. Il bene del matrimonio e della famiglia*, u: *Studia Moralia*, 55 (2017.), br. 2, str. 225–240. Slično zapaža i M. Valković kada tvrdi: „Govoreći o braku i obitelji, Drugi vatikanski sabor ne upotrebljava više izraze 'prvotna svrha' i 'drugotna svrha', nego podjednako ističe rađanje i odgajanje kao i osobnu ljubav i međusobno darivanje. I kad spominje kako je dijete naravna svrha prema kojoj je brak usmjeren, izrijeком kaže da se pri tom ne zapostavljaju ostale svrhe braka te dodaje: 'No brak nije ustanovljen samo za rađanje djece'. (...)” Marijan Valković, *Postkoncilska obiteljska i moralna problematika*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., str. 23.

Posljedice koje su proizišle iz takvih korigiranih antropoloških i moralnih perspektiva pokazale su se puno većima i zahtjevnijima, posebice na normativnoj razini, nego što se to u tom trenutku moglo i naslutiti. Tomu zorno svjedoči rad Komisije⁴ koja je tijekom i nakon Koncila pokušala prevesti personalističku perspektivu u materijalne norme ponašanja i to u vrlo konkretnom pitanju odgovornog očinstva i regulacije poroda. Što je konačni rezultat? Komisija rascijepljena nadvoje, na dva oprečna stava koja reflektiraju dvije oprečne antropologije, dva vrijednosna sustava i dvije oprečne etike. Ne treba se stoga čuditi što i danas, desetljećima nakon Koncila, enciklike *Humanae vitae*, apostolske pobudnice *Familiaris consortio* te nedavne posinodalne apostolske pobudnice *Amoris laetitia* konflikti traju, što u javnosti postoji rašireno neznanje i konfuzija, neslaganje i otvoreno protivljenje načelu odgovornog rađanja odnosno nastojanju, pravu i dužnosti supružnika da reguliraju svoju plodnost. Sve to samo ukazuje na iznimnu živost i aktualnost ovog pitanja i istodobno na trajnu potrebu da se od vremena do vremena što jednostavnije pokuša prezentirati neke od bitnih točaka izvornog nauka Crkve u temi „urazumljivanja” ljudske plodnosti.⁵

1. AKTUALNOST NAČELA „ODGOVORNOG RAĐANJA”

Jedno od nezaobilaznih pitanja u aktualnoj raspravi o odgovornom rađanju bit će zasigurno i ovo: ima li smisla i danas, gotovo šezdeset godina nakon završetka Koncila, i pedeset godina nakon *Humanae vitae*, promišljati i predlagati načelo odgovornog rađanja tako kako su ga mislili koncilski oci i tadašnji Papa? Je li se išta u tom smislu promijenilo, sazrelo, prestalo postojati ili nadošlo? Pitanja su na mjestu i opravdana ne samo zbog onih koji uvijek i trajno kritiziraju postojeće stanje zazivajući promjene, nego i zato što neki, možda previše pesimistički, ali krajnje ozbiljno smatraju da je odgovorno rađanje (prokreacija) danas –

---

⁴ O radu papinske komisije „Pro studio populationis, familiae et natalis” i njezinim zaključcima vidi: Giampaolo DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*. Corso di morale familiare, Messaggero di sant’Antonio – Editrice, Facoltà teologica del Triveneto, Padova, 2011., str. 356–361.

⁵ Za bračnu obvezu prenošenja ljudskog života tijekom povijesti upotrebljavali su se različiti termini: odgovorno očinstvo, odgovorno majčinstvo, odgovorno roditeljstvo, odgovorno rađanje, urazumljivanje plodnosti, planiranje obitelji, planiranje poroda, regulacija poroda i sl. Najčešći je pojam u novije vrijeme, ipak, odgovorno rađanje.

kao pojam i kao stvarnost – ispražnjeno svoga smisla i značenja; da su ostale samo prazne riječi, vanjska forma i ništa drugo, a kamoli koncilski smisao toga pojma. Drže da se u ovom vremenu zaista ne može više ozbiljno govoriti o „pro-kreaciji” zato što se prokreacija svela samo na „re-produkciju” budući da je iz tog procesa – kako god se on zvao – namjerno isključen ili potpuno marginaliziran Kreator.⁶ Iz istih razloga, ni od pojma „odgovornosti” ne ostaje gotovo ništa. Jer, odgovornost podrazumijeva obvezu od-govora nekomu tko je prije govorio ili sada govori. Ali komu odgovarati/odgovoriti ako se iz događaja i procesa rađanja u potpunosti isključi „Naredbodavac”, onaj koji daje određeno poslanje, „missio” bračnom paru? Isključivanjem „Naredbodavca” dolazi potom do „isključivanja” vlastite savjesti i razuma koji više nisu podložni Njemu, niti mu polažu ikakve račune. Odgovornost tako gubi svoju vertikalnu, a zadržava samo horizontalnu dimenziju, gubi isto tako objektivnu, a zadržava samo subjektivnu komponentu. Savjest i razum sada su tek u funkciji opravdanja slobodnog i autonomnog izbora pojedinca oscilirajući često između pukoga nagona i čiste kalkulacije. Sloboda i slobodni izbor pojedinca gurnuti su do apsoluta.

Aktualnost pitanja nazire se i u činjenici da nam uz dobro poznate probleme vezane uz ljudsku plodnost i rađanje kao što su demografski problemi, sekularizacija, urbanizacija, industrijalizacija i sl., suvremeno društvo nudi i neke nove izazove kao što je, primjerice, tehnološko iskušenje ili preciznije tehnologizacija ljudskoga rađanja. P. Refolo smatra da današnja medicina uvodi tako duboke i toliko široke promjene u ljudski generativni čin (misli na primjenu umjetne reprodukcije) da se čini sasvim plauzibilnom ideja da je u tijeku jedna vrsta „reproduk-

⁶ Usp. Lino CICCONE, *Procreazione responsabile. Una „scontante” dottrina della Chiesa che tanti immaginano di conoscere. E invece è ancora da scoprire*, Editrice Elledici, Leuman (Torino), 1994., str. 5–6. Ne samo ljudsko rađanje, nego i ljudska spolnost općenito već duže vrijeme poprima jedno sasvim drukčije značenje! Svjedoci smo općeg otklona ljudske spolnosti od prokreacije i služenja životu, a priklanjanja rekreaciji i služenja užitku. Tako, mjesto koje je u ljudskoj spolnosti prije zauzimala prokreacija, danas zauzima rekreacija. Snažan je dokaz tomu vrlo raširena sintagma „neželjene trudnoće” i delikt pobačaja, zapravo nesretne posljedice koje samo narušavaju idiličnu uživalačku sliku spolnosti. Ovaj se posljednji gnjusni čin pojavljuje sve više kao incident koji se treba sanirati kada razdvajanje ljubavi i plodnosti – sasvim moguće i prilično uspješno zbog kontracepcijskih sredstava i metoda – ne uspije i sve pođe po zlu.

tivne revolucije”.⁷ Slaže se s tvrdnjom G. Coste da se današnji, uglavnom privatistički obojeni reproduktivni izbori, ne tiču samo temeljne i dosad neupitne odluke imati djecu ili ne (njihovo postojanje), niti odluke koliko ih imati (njihova kolikoća), nego nadasve odluke s kojim i kakvim kvalitativnim karakteristikama imati djecu (njihova kakvoća i identitet). Isti smatraju da se u suvremenom načinu ljudskoga rađanja primjećuje izvjesni „involucijski učinak” u smislu postojanja rizika da se „događaj rađanja” svede na čistu „biološku činjenicu”, da se mehanizmi koji reguliraju ljudsko rađanje približe mehanizmima koji reguliraju životinjsku reprodukciju.⁸ Takvim se postupanjem onda sasvim površnom, gotovo nepotrebnom čini afektivno-moralna integracija dviju osoba (uzajamno darivanje) što posebno kvalificira ljudsko „roditi se”. U tom i takvom kontekstu mijenja se onda i „simbolični status” djeteta čija je slika sve manje spojiva s pojmovima kao što su „gost”, „dar”, „plod”, „blagoslov”, a sve više sa subjektivističkim kategorijama kao što su „žudnja”, „željenost” koje treba zadovoljiti pod svaku cijenu ili „ne-željenost”, „nesreća” čije posljedice treba eliminirati također pod svaku cijenu.⁹ Nestaje pojma trudnoće kao „blagoslovljenog stanja”, plodnosti kao vrednote i blagoslova, rađanja kao normalne posljedice one odluke da se netko oženi ili uda. Još više, unatoč vidnoj i naširoko razvikanoj promjeni demografskog stanja – od nekadašnje prenapučenosti do današnje pod-napučenosti u mnogim zapadnim zemljama – biblijski poziv na plodjenje, množenje i napućivanje zemlje, ostaje i dalje opasan program, a pozitivno značenje prokreacije i dalje se stavlja u duboku sumnju.¹⁰

⁷ Usp. Pietro REFOLO, *Su alcuni effetti delle trasformazioni nella generazione umana*, u: *Medicina e morale*, LXII (2013.), br. 3, str. 511–531.

⁸ Usp. P. REFOLO, *Su alcuni effetti delle trasformazioni nella generazione umana*, 511–512.

⁹ Usp. P. REFOLO, *Su alcuni effetti delle trasformazioni nella generazione umana*, 512. Čini se da suvremena kultura, za razliku od svih prijašnjih kultura, jednostavno ne zna što bi s djetetom. Štoviše: „Prema analizi N. Luhmanna, karakteristika svijeta u kojemu živimo je sljedeća: osobe, parovi, djeca, obitelji, zatvoreni su u kavezu kulture koja hini da želi dijete, što znači da ‘dijete u biti nije željeno’, već ga se doživljava kao teret i smetnju, rizik, igračku te tešku i neizglednu okladu, ali ne i kao ‘ljudsku osobu’.” Michele ARAMINI, *Uvod u bioetiku*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., str. 191.

¹⁰ Usp. Giordano MURARU, *Procreazione responsabile*, u: Francesco Compagnoni, Giannino Piana, Salvatore Privitera (a cura di), *Nuovo Dizionario di Teologia Morale*, Edizioni Paoline, Cinusello Balsamo (Milano), 1990., str. 1008–1009.

Promjena mentaliteta osjeća se i na čisto pojmovnoj razini, u namjernom stvaranju „novo-jezika” kako ga neki nazivaju, na uporabi glagola koji izražavaju činjenicu dolaska na svijet: „prokreirati”, „generirati” i „reproducirati”. Glagol „prokreirati” priziva ideju slobode i besplatnosti. Jasno je povezan s pojmom teološke provenijencije „kreiranja” (stvaranja). Drugi glagol „generirati” (roditi) evocira ideju podrijetla (*genos* – rod), pripadnosti jednom rodu, jednoj vrsti, jednoj obitelji (genealogija). Oba glagola dostojna su ljudskoga rađanja. Posljednji od triju glagola „reproducirati” upućuje na pojmove nedostojne smisla i značenja ljudskoga rađanja kao što su ponavljanje, repeticija, proizvodnja. Priziva dinamiku tehnološkog i mehanicističkog tipa, jedne čisto materijalističke antropologije neprikladne za izricanje dinamike, kvalitete i bogatstva rađanja novoga ljudskog bića. Isključuje originalnost, jedinstvenost i neponovljivost.¹¹

Navedeni problemi samo nam egzemplificiraju podijeljenost suvremenog društva i kulture s obzirom na ona osnovna pitanja koja se tiču upravo načela odgovornog rađanja. Možda je pretjerano tvrditi da se od prijašnjeg problema – kako časno i ispravno regulirati plodnost para došlo danas do problema, osobito u bogatim zemljama – kako ga učinkovito odbaciti, ali je istina da su vrednote plodnosti i rađanja široko zamračene, da prestaju biti bezuvjetne vrednote. Na snazi su dvije suprotne antropologije i etike koje imaju potpuno različita viđenja i daju nekada oprečne odgovore na pitanja o smislu braka i obitelji, o vrijednosti ljudske plodnosti, o potrebi i značenju rađanja, o dostojanstvu i vrijednosti djeteta, o tome što bi to značilo odgovorno rađanje. Jedne su duboko obilježene životom, a druge smrću! Kompleksnost svih tih problema uzrokovala je, u mnogim slučajevima, poistovjećivanje pojma odgovornog rađanja s „odgovornom uporabom kontracepcije”. Odgovornost se, dakle, poistovjećuje s bijegom od rađanja ili drastičnim ograničavanjem broja porođaja što ima ozbiljne ne samo osobne, nego i društvene posljedice kao što su starenje naroda, manjak radne snage, pod-napučenost i sl.¹² Takav

¹¹ Usp. P. REFOLO, *Su alcuni effetti delle trasformazioni nella generazione umana*, str. 213–214.; Dionigi TETTAMANZI, *Nuova bioetica cristiana*, Edizioni Piemme, Casale Monferrato, 2000., str. 174–176.

¹² Usp. G. MURARO, *Procreazione responsabile*, str. 1008–1009. Na tu čisto kvantitativnu i očito pogrešno shvaćenu dimenziju načela odgovornog rađanja upozorava M. Valković sljedećim razmišljanjem: „Nezgodno je što se u odgovornom očinstvu uglavnom vidi ograničenje i smanjenje broja djece, a ne vidi se pozitivna i prokreativna strana koja je u mnogo slučajeva još važnija, pogotovo kod

odnos prema rađanju otkriva nam pomalo zbunjujuću činjenicu da prokreativna aktivnost bračnih drugova nije ništa drugo doli jedna vrsta malih zagrada unutar dugoga bračnoga života koji je hotimično neplodan.¹³

Zbog svega navedenoga potrebno je još jednom, danas možda više nego prije, pokušati otkriti pravi smisao i sadržaj pojma odgovornoga rađanja, odnosno one elemente koji su neodgovdivi u bilo kojoj raspravi o njegovu ispravnom razumijevanju. Zato je potrebno vratiti se na „izvore”, tako kako je taj pojam mišljen, makar ne sasvim sustavno, u svojim počecima i doslovno samo nabrojiti one čvrste i nepromjenjive činjenice toga načela kao i one sastavnice koje su, bez sumnje, podložne daljnjem promišljanju i podrobnijem tumačenju.¹⁴

2. ISPITIVANJE STRUKTURE NAČELA ODGOVORNOG RAĐANJA

Što znače pojmovi „odgovorno” i „rađanje” u načelu odgovornog rađanja? Već smo vidjeli da ti pojmovi nisu nipošto sami po sebi razumljivi i da su podložni različitim, nekada sasvim opreč-

---

nas u Hrvatskoj. Bračni drugovi treba da su spremni s radošću primiti od Gospodina djecu, a tek izuzetno mogu ograničavati broj djece. Treba priznati da su danas ti izuzetci dosta česti, ali opet ne bismo smjeli *a priori* ići u smjeru ograničavanja poroda. Situacija u mnogim zemljama, a osobito u našoj domovini, sili nas na obratan postupak, na isticanje dužnosti prenošenja života. Opasno je i veoma štetno ako u jednoj sredini prevlada negativističko gledanje prema novim životima. To je znak pomanjkanja duhovnih energija i zaslijepjenost glede osnovnih ljudskih vrednota.” M. VALKOVIĆ, *Postkoncilnska obiteljska i moralna problematika*, str. 25.

¹³ Usp. L. CICCONE, *Procreazione responsabile*, str. 5. Razumljivo je onda zašto u takvom mentalitetu kontracepcijska sredstva postaju sve manje „contra-ceptio” (protiv začeća), a sve više „inter-ceptio” ili „contra-gestatio” (protiv trudnoće, protiv ploda, protiv djeteta). Želi se apsolutna sigurnost od neželjenih posljedica, odnosno neželjenih trudnoća što je samo eufemizam za neželjenu djecu. To samo pokazuje koliko su, naizgled različiti postupci, kontracepcija i pobačaj tako blizu, koliko su dio jednog te istog mentaliteta, onog „kontra-života” i koliko su, zapravo, najizvršniji predstavnici kulture smrti.

¹⁴ Važno je imati uvijek na pameti, a posebno u prosudbi određenih bračnih ponašanja, činjenicu da odgovorno rađanje i plodnost nisu vrednote neovisne u životu supružnika, nego se one isprepleću s drugim vrednotama specifičnima za kršćanski brak. Postoje četiri temeljne vrednote bračnoga života: jedinstvo, vjernost, nerazrješivost i plodnost. Plodnost je, dakle, samo jedna, istina bitna, od mnogih drugih vrednota bračnoga života i tako je treba tretirati. Usp. Raimondo FRATTALLONE, *Procreazione responsabile*, u: Giovanni Russo (a cura di), *Enciclopedia di Bioetica e Sessuologia*, Editrice Elledici, Leumann (Torino), 2004., str. 1422–1423.

nim percepcijama i tumačenjima. Je li moguća jednostupnost u njihovu shvaćanju i življenju ili će ti pojmovi biti stalni izvor pripjora izvan i unutar Crkve?

Odmah i prije svega drugoga nameće se pitanje: zašto baš rađanje mora biti odgovorno? Zar takav ne bi trebao biti svaki ljudski čin koji se kvalificira kao „actus humanus”? Zašto baš pri tom činu inzistirati na odgovornosti? Ili se pod pojmom odgovornosti koji podrazumijeva svijest i slobodu ovdje ponajprije misli na odgovornost prema „drugome” u činu koji definiramo kao „uzajamno darivanje”? Ostavljajući za sada po strani uvjete i sadržaj odgovornosti u nekakvom širem smislu¹⁵, reći je da se ovaj izraz koristi upravo za ljudsko rađanje uvijek zbog mogućeg razmjera između motivacija i nakana koji stoje u nastanku čina (žudnja, egoizam, površnost, neozbiljnost, hedonizam, nasilje i sl.) i posljedice čina, odnosno „proizvedenog” učinka, a to je dijete, ljudska osoba.¹⁶ I jedna i druga stvarnost, i nakane i učinci, prizivaju i pozivaju na odgovornost. Neodgovorno je, primjerice, da dijete bude plod nagona, egoizma, nasilja..., a znak je zrele dogovornosti kad je dijete znak i plod ljubavi i uzajamnog darivanja.¹⁷ Suvišno je zato spominjati da stavovi i ponašanja koji vrijede za rađanje djeteta vrijede jednako tako i za odnos prema vlastitom supružniku/ci u uzajamnom darivanju. Riječ je uvijek

¹⁵ Odgovornost u kontekstu odgovornog rađanja G. Concetti vidi i tumači ovako: odgovornost je sama svijest onoga što se čini; poznavanje i shvaćanje moralne dobrote objekta; poznavanje posljedica i učinaka koji proizlaze iz donesene odluke ili izbora koji se želi učiniti; to je promišljanje okolnosti; to je razboritost u analizi situacije i djelovanja; to je nastojanje da se uvijek postigne savršeno dobro, ne samo na naravnome etičkom planu, nego osobito na nadnaravnom. Ovo su, kaže on, etičko pravni temelji odgovornog rađanja. Usp. Gino CONCETTI, *La famiglia cristiana e modello tecnologico*, Edizioni VIVERE IN, Roma 1996., str. 135.

¹⁶ Usp. G. MURARO, *Procreazione responsabile*, str. 1011.

¹⁷ Ne treba stoga sablažnjivo i grubo zvučati tvrdnja da sama plodnost može biti negativna i neodgovorna. I nije to samo slučaj plodnosti koja bi bila posljedica seksualnog nasilja. Takvom se čini plodnost koja bi bila svedena samo na njezinu biološku komponentu, ekstremno izdašnu (u kvantitativnom smislu), plodnost koja bi bila plod čisto instinktivnoga, podržana više motivima ohole potvrde vlastite seksualne moći (ponašanje koje nije nipošto rijetko u nekim kulturama u kojima, uostalom, još i danas živi tzv. dokaz o plodnosti), negoli ljubavlju i poštovanjem prema ljudskom životu. Takva plodnost nije nužno moralno pozitivna činjenica, nije znak ni plod jedne istinske ljudske i kršćanske ljubavi prema životu kao Božjem daru. Usp. Guido GATTI, *Morale matrimoniale e familiare*, u: Tullio Goffi, Giannino Pianna (Edd.), *Corso di morale III, Koinonia, Etica della vita sociale*, tomo primo, Edizione rinnovata, Editrice Queriniana, Brescia, 1991., str. 288.

o jednom te istom činu i temeljnom stavu. Međutim, ne/odgovornost prema drugome (supružniku) ili prema samome činu (bračnome spolnom odnosu) ne utječe niti dotiče na bilo koji način dostojanstvo djeteta (trećega) i njegova temeljna prava.

Pojam rađanja potom ne smije se niti može shvatiti samo kao čin začeća i rođenja, nego uključuje također i dimenziju daljnjeg postojanja, uključuje poslanje koje radije nazivamo odgovornim roditeljstvom. Rađanje, zapravo, znači začeće, trudnoću, rođenje, odgoj, odrastanje, zrelost. „Biti” rođene osobe, odnosno njezino nastajanje traži nazočnost supruge, supruga i Boga, a „postojati” rođene osobe odnosno njezino bivanje i daljnje postajanje traži personalizaciju, socijalizaciju, kristijanizaciju i eklezijalizaciju. To je ujedno i konačni opseg načela odgovornog rađanja (i „odgovornog” i „rađanja”) i istodobno razlog zašto rađanje, kao uostalom i ljudska plodnost, nije samo privatan, nego je ujedno i društveni čin.¹⁸

Nadalje, u samom načelu odgovornog rađanja moguće je uočiti dvije razine odgovornosti. D. Tettamanzi razlikuje: *odgovornost rađanja* i *odgovornost u rađanju*. Jednu naziva „fundamentalnom”, a drugu „partikularnom” odgovornošću. Fundamentalna bi se odgovornost sastojala u raspoznavanju i življenju specifično ljudskog značenja rađanja. Raspoznati, to jest duboki „logos” (smisao) ljudskoga rađanja i tu spoznatu vrednotu onda prevesti u život. Ona (temeljna odgovornost), zapravo, utemeljuje i aktualizira ljudsko rađanje koje treba biti i sve više postajati osobni, međusobni, transpersonalni, religiozni čin. Naziva je još i „izvorišnom” zato što se postavlja kao izvor ili korijen iz kojega proi-

¹⁸ Usp. G. MURARO, *Procreazione responsabile*, str. 1011–1114; Marciano VIDAL, *Manuale di etica teologica, Morale dell'amore e della sessualità*, parte seconda, Cittadella editrice, Assisi, 1995., str. 638–642. Odgovorno roditeljstvo u tom kontekstu i u njegovu užem smislu moglo bi se definirati, prema riječima I. Fućeka, na sljedeći način: „to je *dužnost* supružnika da rađaju *po načelu velikodušnosti i razboritosti*, to jest da pozovu u život *svu* onu djecu i *samo* onu djecu koju su u stanju podići na noge i prikladno odgojiti. Radi se, dakle (...), o *optimumu* nipošto o *minimumu* nataliteta. Taj optimum može varirati od jednog bračnog para do drugoga jer puno ovisi o situacijama u kojima se supružnici nađu, a koje za nas kršćane u konkretnosti predstavljaju *Božji poziv*. Stoga je očito da se na tom području može pogriješiti bilo *per excessum* – da se pretjera u broju rađanja, bilo da se pretjera *per defectum* – da se ne postigne optimalni broj djece u planiranju obitelji.” Ivan FUČEK, *Moralno duhovni život, Roditelji. Djeca*, svezak šesti, Verbum, Split, 2008., str. 165.

zlaze, oživljuju i rastu različite partikularne odgovornosti vezane uz specifična područja ljudskoga rađanja.¹⁹

Druga, partikularna odgovornost prema reguliranju plodnosti uključivala bi dva povezana vida: jedan se tiče sadržaja, a drugi načina reguliranja plodnosti; jedan se tiče nakane, a drugi izvršenja.²⁰

Ako isti problem „različitih” razina odgovornosti pokušamo izreći na nešto uži i jednostavniji način, onda možemo tvrditi da u odgovornom rađanju postoje dvije razine odgovornosti. Jedna je deliberativna ili projektna, a druga je operativna ili izvedbena razina.²¹ Premda je riječ o pojednostavnjenom govoru, on nam ipak otkriva bitne i nosive elemente načela odgovornog rađanja. Prva razina nastaje kada bračni par donosi odluku o tome hoće li započeti generativni proces ili ne, koliko djece imati i kada. Moralni problem na ovoj razini može se ticati odgovora na pitanje: kada i pod kojim je uvjetima ta odluka časna. Druga razina odgovornosti tiče se bračnoga spolnog ponašanja koje aktualizira i realizira prethodnu odluku. Moralni problem na ovoj razini tiče se odgovora na pitanje: koje je i kakvo spolno ponašanje etički prihvatljivo, a kakvo ne.²²

Smjestimo li ta pitanja u koncilsko i neposredno pokoncilsko vrijeme, primijetit ćemo da se za prvu razinu problema pobrinuo Drugi vatikanski koncil u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, dok drugu, operativnu ili izvedbenu razinu, spominje tek načelno. Za drugu razinu problema vrlo konkretno i duboko promišljeno pobrinula se enciklika *Humanae vitae*, a sasvim prihvatljivo i utemeljeno rješenje prve i druge razine nalazimo u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*.²³

¹⁹ Usp. D. TETTAMANZI, *Nuova bioetica cristiana*, str. 177–178.

²⁰ Usp. *Isto*, str. 178–179.

²¹ Usp. Lino CICCONE, *Procreazione responsabile*, str. 7.

²² Usp. *Isto*, str. 7–8.

²³ Usp. Drugi vatikanski koncil, *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 50–51, (dalje GS); Pavao VI., *Humanae vitae*, Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 7–18, (dalje HV); Ivan Pavao II., *Obiteljska zajednica. Familiaris consortio*, Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., br. 27–32, (dalje FC). Važno je još jednom naglasiti da se u svakom od tih crkvenih dokumenata promišljanje odgovornog rađanja i rješavanje problema vezanih uz njega temelji na jednoj vrlo preciznoj koncepciji čovjeka, ljubavi, spolnosti i prokreacije – onoj personalističkoj. Odgovorno rađanje zato i jest, osim etičkoga, eminentno antropološko pitanje.

Više pozornosti posvećujemo upravo koncilskom govoru o odgovornom rađanju, jer ga smatramo – iako je bilo i ranijih promišljanja i rasprava o tom pitanju – začetnikom, izvorom i temeljem svih kasnijih intervencija koje su naširoko raspravljene i uglavnom dobro poznate onima koji su zainteresirani za ovo pitanje, osobito za njegov praktični dio.

3. GAUDIUM ET SPES: PLODNOST BRAČNE LJUBAVI I ODGOVORNO RAĐANJE (BR. 50-51)

280

Bilo bi sasvim pogrešno i krajnje reduktivno, a to bi se moglo zaključiti na temelju prethodne pojednostavnjene shematizacije bitnih sastavnica načela odgovornog rađanja, svesti ovo načelo samo na njegov kvantitativni ili samo operativni dio u smislu pitanja koliko, kada i na koji način rađati, a potpuno zapostaviti kvalitativni aspekt toga načela, čitavi onaj vrijednosni svijet koji utemeljuje konkretne odluke.²⁴

Takvo ponašanje bilo bi poprilično udaljeno od koncilske postavke koja, kada razmišlja o odgovornom rađanju ima vrlo jasnu i preciznu koncepciju braka, čovjeka, tjelesnosti, ljubavi, spolnosti, prokreacije iz koje proizlaze onda konkretna normativna rješenja. Ona je, kako već rekosmo, razvidno personalistička, a takav je i način rješavanja pitanja vezanih uz odgovorno rađanje, ne isključujući pri tom ni pitanje koji se odnosi na metode kontrole broja porođaja, a koje se, nažalost, s vremenom prometnulo u najvruci problem načela odgovornoga rađanja.

Dva su, dakle, broja koja govore o plodnosti braka i bračne ljubavi: br. 50 tematizira upravo pitanje odgovornog rađanja, a br. 51 sasvim načelno ispituje način na koji je moguće harmonizirati sjedinjujući i rađajući vid bračnoga čina.²⁵

---

²⁴ Nije, naime, rijetkost da neki vide odgovorno rađanje samo u znaku broja djece koju treba roditi dok GS i drugi crkveni dokumenti vrlo jasno predlažu kvalitativno čitanje odgovornog rađanja, interpretirano u svjetlu niza vrednota i zahtijeva osobe, para, obitelji, zajednice. U korijenu kvalitativnog očitavanja odgovornog rađanja jest činjenica da je plodnost, kako će to kasnije reći FC u br. 28, plod i znak bračne ljubavi, živo svjedočanstvo potpuna uzajamnog darivanja supružnika. Bračna je ljubav, zapravo, temelj odgovornog rađanja! Usp. D. TETTAMANZI, *Nuova bioetica cristiana*, str. 178–179.

²⁵ Usp. Giampaolo DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 351–356.

3.1. Bitne sastavnice načela odgovornog rađanja

U 50. broju *Gaudium et spes* nailazimo na temeljne sastavnice načela odgovornog rađanja. Sadržaj ovoga broja moguće je sažeti u nakanu Koncila da odgovori na pitanje: što se to traži od supružnika, odnosno koji su to preduvjeti koje bi supružnici trebali ispuniti, kako bi svaka njihova odluka koja se tiče rađanja bila, uistinu, svjesna, časna i odgovorna?

Od supružnika se, prije svega, traži razumijevanje naravi braka i bračne ljubavi. Koncilski tekst otvara se znakovitom tvrdnjom: „Brak i bračna ljubav po svojoj su naravi usmjereni prema rađanju i odgoju potomstva.”²⁶ Pojam „narav” ovdje se ne može i ne smije shvatiti u nekakvu naturalističkom, čisto fiziocističkom ili biološkom smislu, nego kao Božji plan ljudskoga rađanja. Njega supružnici očitavaju i prepoznaju zahvaljujući spoznaji i interpretaciji postojećih bioloških i antropoloških danosti.²⁷ A taj plan u konačnici i konkretno znači da je svaki intimni čin kojim supružnici izražavaju svoju ljubav ujedno i mjesto gdje se može začeti novi život. To još jednostavnije rečeno znači da svaki spolni bračni čin ima dva neodvojiva i međuovisna značenja: sjedinjujuće i rađajuće. Tim će se pitanjem na poseban način pozabaviti *Humanae vitae*, a prihvatljive i sasvim razumljive razloge nerazdvojivosti unitivnog i prokreativnog značenja bračnoga čina, dodatno će osnažiti *Familiaris consortio* u već spomenutim brojevima.

Budući da je na Koncilu nadiđena ona postavka prema kojoj bi smisao braka i uopće ljudske spolnost bila samo i jedino prokreacija²⁸, znači li to sada da bi bračna ljubav mogla postati

²⁶ GS, br. 50.

²⁷ Usp. Giampaolo DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 351–352. Tumačeći sadržaj broja 10 HV, D. Tettamanzi će istu činjenicu izreći otprilike ovako: Vidljivo je da Bog ne daje supružnicima samo „mogućnost” suradnje s njim u rađanju ljudskoga života, nego i „modalitet” po kojemu će oni svjesno i slobodno ostvariti takvu mogućnost. Bog, naime, trasira stazu koju treba prevaliti, trasira je u samom bitku muškarca i žene, u muškoj i ženskoj spolnosti, u njoj samoj i u njezinoj realizaciji, u realizaciji koja je potpuno osobna u smislu cjelovitog jedinstva osobe, uzajamnog i posvemašnjeg darivanja sebe. To je etički zahtjev, dakle norma, ljudskoga rađanja: red koji je upečaćen u ljudsku osobu, a koji se u konačnici proteže do Boga, Stvoritelja muškarca i žene. Usp. D. TETTAMANZI, *Nuova bioetica cristiana*, str. 175–176.

²⁸ Istini za volju, prokreacija se u prošlosti često promatrala kao autonomna vrednota braka, neovisno o izričitoj i utemeljujućoj referenci na bračnu ljubav i takva je zadugo bila promatrana, praktično sve do Drugoga vatikanskog koncila, kao primarni cilj braka u opoziciji s drugim dvama ciljevima, uzajamna pomoć i

primarni cilj braka? Koncil nipošto ne daje prostora takvom i sličnim tumačenjima, jer bi se time prethodnu pogrešnu postavku (opravdavanje braka prokreacijom)²⁹ samo zamijenilo drugom pogrešnom postavkom (ljubav kao jedini cilj braka). Koncil radije shvaća ljubav, ne kao cilj, nego kao bit braka, dušu različitih dobara, ciljeva i vlastitosti braka i bračne zajednice (nerazrješivost veza, dobro djece, dobro supružnika, dobro sakramenta i dobro, zašto ne, samoga društva) što jasno potvrđuje definicija braka kao intimne zajednice života i ljubavi koju je Bog htio i ustanovio, a koju duboko bilježi osobni i neopozivi pristanak. Ljubav je radije temelj, izvor, okvir, atmosfera, mentalitet u kojem se živi i ostvaruje načelo odgovornog rađanja.³⁰

282

Od supružnika se traži nadalje razumijevanje i prihvaćanje plodnosti. Plodnost i prokreacija, makar ponešto preformulirani i drukčije impostirani, imaju svoje jasno i dobro definirano mjesto u koncilskom diskursu. Nema nikakve sumnje da su djeca dar braka. Ona su blagoslov, radost, obogaćenje jer umnogome doprinose dobru svojih roditelja.³¹ Svojom plodnošću roditelji sudjeluju u Božjem stvarateljskom djelu. No mogućnost prenošenja života nije samo dar, nego je istodobno i zadaća, poslanje, („missio”). U toj zadaći su-stvaranja, plemenitij i uzvišenoj, načelo odgovornog rađanja čuva supružnike od dviju jednako pogrešnih krajnosti: da budu, s jedne strane, samo slijepi i pasivni instrument u Božjim rukama, lišavajući se tako dara slobode, a time i vlastite odgovornosti ili da, s druge strane, pod utjecajem dominantne kulture djeluju sasvim autonomno, konformistički

---

zadovoljenje spolnoga impulsa koji su se promatrali kao sekundarni i podređeni prvomu cilju. Usp. Guido GATTI, *Morale matrimoniale e familiare*, str. 284.

²⁹ Tri su pogrešna ili nepotpuna shvaćanja plodnosti u zapadnoj kulturi vezana uz ljubav i život bračnoga para. Prvo je već spomenuto shvaćanje plodnosti kao prvotnog cilja braka, a ljubavi kao drugotnog cilja; ova je formulacija, kako rekossmo, nadiđena antropološkom i teološkom postavkom Drugoga vatikanskog koncila. Drugo pogrešno shvaćanje plodnosti vidi plodnost kao opravdanje braka što je prvotno stoička, a ne nikako izvorna kršćanska vizija braka i bračne spolnosti. Treća pogrešna postavka tiče se plodnosti kao opravdanja ili „isprike” za bračnu intimnost. Sada, slijedeći teoriju Drugoga vatikanskog koncila, iznesenu u GS br. 50, možemo reći da je plodnost proširenje ili posljedica supružništva. Supružništvo je srž ljudskoga para. Supružništvo uključuje plodnost budući da je svaki istinski međusobni odnos stvaralački znak. Plodnost je plod, odnosno dar supružništva. Usp. M. VIDAL, *Manuale di etica teologica. Morale dell'amore e della sessualità*, str. 639–640.

³⁰ Usp. G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 352.

³¹ Usp. GS, br. 50; G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 352.

i egoistički zatvarajući se daru vlastite plodnosti, zloupotrebljavajući tako vlastitu slobodu, a time i odgovornost.

Dar priziva uzdarje i velikodušnost, a suradnja i sudjelovanje traže inteligentna bića. Supružnici kao inteligentna i aktivna bića zaista mogu i trebaju shvatiti cilj braka i bračne ljubavi, usvojiti ga i postati tako „suradnici ljubavi Boga Stvoritelja i na neki način njezini tumači”³². Važnim za razumijevanje načela odgovornog rađanja čine se upravo pomno izabrane riječi suradnika i tumača. „Suradnik” znači da je čovjek Božji partner kada se otvara životu. Pojam „tumač” naglašava protagonizam para i njihova rasuđivanja. Tumač je onaj koji razumije strani jezik i sposoban je prevesti ga ovdje i sada. Analogno tomu, samo je bračni par kadar poznavati i ispravno tumačiti jezik Božji, odnosno Božju volju s obzirom na mjeru svoje velikodušnosti prema životu. Suradnik i tumač znači u konačnici: otkriti Božji plan, a ne autonomno izmisliti nekakav drugi!³³

Koncil konačno poziva supružnike da svoje poslanje i zadaću prenošenja života ispune „ljudskom i kršćanskom odgovornošću i s poučljivim poštovanjem prema Bogu; sporazumno će i zajedničkim nastojanjem stvoriti sebi ispravan sud imajući pred očima svoje osobno dobro i dobro već rođene djece ili djece za koju predviđaju da će se roditi; prosudit će materijalne i duhovne prilike svoga stanja; vodit će, konačno, računa o dobru obiteljske zajednice, o potrebama vremenitog društva i same Crkve”³⁴. Otkriti, dakle, i prihvatiti plan Božji očitavanjem konkretne situacije, a potom oblikovati ispravan sud o broju djece znači autentičnu odgovornost u planiranju plodnosti para. Problem nije više u pitanju trebaju li se ograničiti ljudska rađanja ili ne, nego kako ispravno odgovoriti u materiji rađanja.³⁵

Iz navedenog se teksta jasno vidi da Koncil vrlo precizno i krajnje konkretno nabraja različite stvarnosti na koje par treba odgovoriti. U igri je nekoliko vrlo važnih dobara i vrednota. To je prije svega osobno dobro supružnika. Njega možemo razumjeti kao svijest da djeca, osim što su sama po sebi „dobro”, ona su isto tako dobro-vrednota u odnosu na roditelje zato što djeca realiziraju, obogaćuju i ispunjavaju njihovu ljubav. Posto-

³² GS, br. 50.

³³ Usp. G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 352–353.

³⁴ GS, br. 50.

³⁵ Usp. G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 353; L. CICCONE, *Procreazione responsabile*, str. 11.

ji potom dobro djece. Koncil razlikuje već rođenu djecu i djecu koja se tek trebaju roditi. Za rođeno je dijete dobro da ima brata ili sestru kako bi to dijete moglo živjeti vrlo važno iskustvo bratstva i sestrinstva, a ne samo iskustvo sinovstva. Za dijete koje još nije začeto mogao bi biti problem, primjerice, da se rodi u izrazito brojnoj obitelji s vrlo malim resursima. Problem je također ako konkretni bračni par može imati samo djecu s teškim i bolnim hendikepima.³⁶

Uz spomenuta dobra supružnici trebaju paziti i biti odgovorni prema općim uvjetima života, aktualnom osobnom i društvenom vremenu i prostoru, konkretnim situacijama u kojima se trenutačno nalaze. Riječ je, primjerice, o ekonomskim uvjetima, vlastitom zdravlju, stambenom prostoru, mogućnosti odgoja djece, ozbiljnosti i stabilnosti njihova bračnoga veza i sl. Ako su ti važni elementi iznimno delikatni, neodgovorno bi bilo prokreirati, jer se u pitanje dovode sva prethodno nabrojena dobra. Supružnici naposljetku trebaju zajednički utvrditi preciznu ljestvicu vrednota s obzirom na obiteljska, crkvena i društvena dobra. Trebaju odgovoriti na pitanje o mjestu koje na toj ljestvici vrednota zauzima obitelj, djeca, a koje ekonomski status, sloboda i karijera. Žele li svojim smatrati problem nataliteta i mortaliteta u vlastitom društvu ili ih demografski problem, kao društveni problem, uopće ne zanima?³⁷

³⁶ Usp. G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 353.

³⁷ Usp. Isto, 353–354. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu GS u br. 50, kao i kasnije učenje papa (HV, FC) ukazuju bitno na sljedeća načela što ih bračni par mora poštovati želi li odgovorno djelovati na području plodnosti: 1. Fizičko, psihološko, emocionalno stanje bračnih drugova. Ne čini se uputnim začeti dijete kada je zdravlje majke ili oca ozbiljno u pitanju. 2. Čvrstoća obitelji: postoji li stvarna opasnost raskida, neodgovorno je roditi dijete radi rješavanja problema; katkada ta varka daje pozitivne rezultate, ali češće postojećim problemima dodaje još jedan. Osim toga, takvo je ponašanje krajnje nemoralno jer pretvara dijete u sredstvo pomirenja ili stabilizacije bračne zajednice. 3. Životni uvjeti, ekonomska situacija, dob roditelja i sl. 4. Dobro već rođene djece. 5. Dobro djeteta koje će se roditi; opasnost rađanja djeteta s teškim deformacijama što bi bio teški teret za njegovu i njihovu budućnost. 6. Opće društveno stanje: demografska slika viška ili manjka pučanstva, raspoloživa sredstva, stvarne mogućnosti dostojnoga življenja i sl. Usp. M. VIDAL, *Manuale di etica teologica. Morale dell'amore e della sessualità*, str. 643–645. I. Fuček na temelju istih crkvenih dokumenata nabroja sedam kriterija: načelo velikodušnosti, odgoj novoga djeteta, odgoj već rođene djece, zdravlje roditelja, napetost i krize unutar bračnoga para, situacija velike zajednice, zahtjevi vjere i Crkve. Usp. Ivan FUČEK, *Moralno-duhovni život. Predbračna ljubav. Bračna ljubav*, svezak četvrti, Verbum, Split, 2005., str. 342–347.

Iz rečenoga jasno rezultira, dakle, da svako odgovorno rađanje treba biti jednako udaljeno i od pukoga nagonškoga, impulzivnoga, nekontroliranog i od suhe racionalizacije, kalkulacije, tehnologizacije ljudskoga rađanja. Ni jedno ni drugo ne bi bilo istinsko „pro-kreiranje” onako kako ga misli Drugi vatikanski koncil.

Taj niz usmjerenja, načela i sugestija (prve razine) Koncil zaključuje snažnom i preciznom tvrdnjom o suverenosti supružnika u donošenju takve odluke: „U krajnjoj liniji taj sud moraju donijeti sami bračni drugovi pred Bogom” uz, naravno, redovite preduvjete kao što su zrela i ispravna savjest usklađena s Božjim zakonima uz stalno i budno oslušivanje crkvenog učiteljstva „koje taj Božanski zakon pravovaljano tumači u svijetlu evanđelja”. Koncil inzistira i na vrednotama kao što su pouzdanje u providnost i ljubav Božju, duh žrtve i odricanja, zdrava kršćanska nada.³⁸

Sažimljući dokraja sadržaj i poruku ovoga broja, moguće je reći da su supružnici suradnici Božji u prenošenju života. Nisu autonomni niti su prvotni subjekti. Oni su smješteni u stvarateljski Božji red kao suradnici, a suradnik je onaj koji surađuje s prvotnim djelatnikom, poštuje njegove zakone i izvršava njegovu volju. Upravo zato Koncil govori o „ljudskoj i kršćanskoj odgovornosti”, o „poštovanju prema Bogu”. To je u konačnici odnos Stvoritelja i stvorenja, odnosno stvorenoga.

3.2. *Sjedinjujuća i rađajuća dimenzija bračnoga čina*

Nakon tumačenja značenja i sadržaja pojma odgovornog rađanja Koncil se sasvim uzgredno osvrće na konkretno ponašanje supružnika (operativni sud) i ispituje uvjete ispravnosti takova ponašanja. Pomno motreći, dakle, znakove vremena vezane uz stanje tadašnje obitelji i društva, Koncil priznaje da se supružnici mogu „naći u okolnostima u kojima se, barem privremeno, broj djece ne može povećati. Tada nije lako – nastavlja Koncil – sačuvati vjernost u ljubavi i potpuno zajedništvo života. Gdje je pak prekinut intimni bračni život, nerijetko može doći u opasnost i vjernost supruga i dobro djece (...).”³⁹ To znači da, ako je doveden u pitanje sjedinjujući, ljubavni i darivajući vid bračnoga

³⁸ Usp. GS, br. 50.

³⁹ GS, br. 51.

čina zbog privremene ili stalne odluke o nerađanju, istodobno su dovedene u pitanje one jednako vrijedne, bitne, temeljne vrednote braka i obitelji kao što su, primjerice, vjernost i isključivost, trajnost i stabilnost, dobro već rođene djece i sl. Pitanje je, dakle, načina kako uskladiti sjedinjujuću i rađajuću dimenziju bračnoga čina, odnosno je li moguće i kako je moguće harmonizirati zahtjev otvorenosti životu i sasvim legitimni zahtjev za izražavanjem bračne ljubavi i spolnog sjedinjenja.

Koncil ne daje izravan odgovor na to pitanje, nego je ono odgođeno i, kako već rekosmo, povjereno posebnoj Komisiji na razradbu. *Gaudium et spes* jednostavno se ograničuje na davanje općih načela i na sugeriranje određenih metodičkih indikacija.⁴⁰ Oni služe kao dobra podloga i čvrst temelj za pronalazak odgovora u isto tako problematičnim situacijama. U tom smislu čini se važnim posebno istaknuti nekoliko tvrdnji i usmjerenja: Ne smije se žrtvovati ni jedan od dvaju značenja bračnoga čina, osobito onaj sjedinjujući što ukazuje na činjenicu da Koncil cijeni i iznimno pozitivno vrednuje dotada zapostavljeni i podcijenjeni sjedinjujući vid bračnoga čina. Koncil odlučno isključuje sva ekstremna rješenja kao što su pobačaj i čedomorstvo, pa i u onim najdramatičnijim situacijama. Što se tiče metoda regulacije poroda, Koncil ne ulazi ni u kakvu dublju raspravu, nego samo sugerira moralni kriterij unutar kojega je moguće naći prihvatljivo rješenje.⁴¹ Koncil na liniji tradicionalnog naučavanja o odnosu etike cilja i etike sredstava jasno tvrdi da nije važan samo cilj, nego su isto tako važna i sredstva za postignuće toga cilja. Ili sasvim jednostavno, cilj ne opravdava sredstva. Dobroći cilja (nakani) treba se pridružiti i dobrota sredstava kojima se taj cilj postiže. Isključiti je stoga, kako smo to i prethodno vidjeli, sva nedopuštena sredstva, odnosno ona sredstva koja u sebi nose zao element, a upotrijebiti je sva dopuštena sredstva koja ne korumpiraju pozitivnu moralnost cilja.⁴² Koncil također sugerira da svako rješavanje problema vezanog uz odgovorno rađanje treba uključivati ne samo normativnu etiku koja bi elaborirala

⁴⁰ Usp. G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 355–356.

⁴¹ „Stoga, kada se radi o usklađivanju bračne ljubavi s odgovornim prenošenjem života, moralnost postupaka ne ovisi samo o iskrenoj nakani i o ocjeni motiva nego je treba odrediti prema objektivnim kriterijima, koji se temelje na samoj naravi osobe i njezinih čina, kriterijima koji, u okviru iskrene ljubavi, poštuju potpuni smisao uzajamnog darivanja i rađanja koje odgovara čovjeku.” GS, br. 51.

⁴² Usp. R. FRATTALLONE, *Procreazione responsabile*, str. 1425.

neke norme djelovanja, nego i etiku kreposti, odnosno raspoloživost osobe i para. Izričito u tom smislu spominje krepost bračne čistoće⁴³. Ostalo je, dakle, otvorenim pitanje sredstava kojima bi roditelji trebali ostvarivati načelo odgovornog rađanja.

Na kraju je ipak moguće tvrditi da se u dva navedena broja *Gaudium et spes* daču vrlo jasno vidjeti stožeri kršćanske etike s obzirom na odgovorno rađanje. Ta „generalna načela” koje iznosi Koncil mogli bi sažeti u sljedećih nekoliko tvrdnji. Harmonija bračnoga i obiteljskog života može zaista nekada opravdati potrebu ograničavanja rađanja. O vrednovanju ne/ispravnosti takvih odluka i konačni sud o dobroti ili zloći takvih izbora pripada savjesti supružnika. Savjest kao subjektivna norma moralnosti trebala bi biti potpomognuta naučavanjem Crkve, duhovnih osoba i znanosti kako se ne bi odvojila od objektivne istine. Ne samo ciljevi nego i sredstva upotrijebljena za regulaciju poroda moraju biti dobra. Država ne smije ni na koji način manipulirati slobodnu odluku supružnika.⁴⁴ Uz to, treba ih pošteno i objektivno informirati o trenutačnome demografskom stanju kao i o metodama regulacije poroda.⁴⁵

⁴³ „To se pak ne može postići ako se iskreno ne njeguje krepost bračne čistoće.” GS, br. 51.

⁴⁴ Usp. R. FRATTALONE, *Procreazione responsabile*, str. 1427–1428.

⁴⁵ Nisu sve metode i sredstva regulacije plodnosti moralno prihvatljivi. Ovdje kratko donosimo i vrednujemo metode koje se najčešće koriste u planiranju obitelji: pobačaj (kirurški, intercepcija, kontragestacija); sterilizacija (vazektomija i ovariectomija); kontracepcija (barijerna, kemijska); prekinuti snošaj; prirodne metode (ritmičke, Billings, termičke). *Abortivne metode* – teško vrijeđaju moralni red i njihova je težina određena činjenicom da direktno ubijaju nevini ljudski život, djelo koje nitko i ništa ne može opravdati (HV, br. 14; EV, br. 58–62). To su sve one metode koje uništavaju ljudski život u različitim fazama razvoja. *Sterilizacija* – teško nemoralna metoda. To je sakaćenje ljudske osobe. Posljedice su biološke i posebno psihološke. Lišava osobu jedne od njezinih najvažnijih funkcija – plodnosti. *Kontracepcija* – nema objektivnu težinu pobačaja, nema ireverzibilne učinke kao sterilizacija, ali nije moralno prihvatljiva. Jedino su *prirodne metode* regulacije poroda moralno prihvatljive. Govoreći o kontracepcijskim sredstvima, M. Faggioni iznosi tvrdnju koja otkriva pravi smisao načela odgovornog rađanja: da neplodnost bračnoga odnosa nije plod tih sredstava, nego je ona rezultat odluke para; rezultat je onoga odnosa koji bi trebao biti izražajni čin ljubavi bez pridržaja koji su supružnici samima sebi obećali, a on to nije. Dakle, čin koji izražava bezuvjetno darivanje-primanje drugoga postaje tako uvjetovani čin, pun rezervi, deformiran u svojoj antropološkoj punini. Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Dignitas personae. Dostojanstvo osobe*, Naputak o nekim bioetičkim pitanjima, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., br. 23; Maurizio Pietro FAGGIONI, *Sessualità, matrimonio, famiglia*, Centro editoriale dehoniano, Bologna, 2010., str. 210–215.

4. PASTORALNA USMJERENJA U NEKIM PITANJIMA NAČELA ODGOVORNOG RAĐANJA

Pokoncilski dokumenti koji izravno ili neizravno tematiziraju odgovorno rađanje nude rješenje za operativni dio ili drugu razinu ovoga načela, odnosno odgovaraju na pitanje: kako pomiriti regulaciju poroda kada ona nalaže više ili manje produženu spolnu šutnju s potrebom izražavanja i produbljanja bračne ljubavi činima koji su po sebi obdareni mogućom plodnošću. Među dokumentima nema disonantnih tonova, a njihova su praktična rješenja na liniji tradicionalnog rigorozno dosljednog naučavanja Katoličke Crkve prema kojemu treba isključiti svaku formu umjetnog dokidanja plodnosti formulirajući princip poštovanja intimne strukture bračnoga čina, odnosno poštovanja nedjeljivosti njegova unitivnog i prokreativnog značenja. Prekinuti ovu poveznicu znači proturječiti naravi muškarca i žene i njihovu najintimnijem odnosu, proturječiti Božjem planu i njegovoj volji. A taj se vez kida svakom akcijom koja se u predviđanju čina ili u njegovu izvršavanju ili u njegovim prirodnim posljedicama predlaže kao cilj ili sredstvo za sprječavanje oplodnje.⁴⁶

Pokoncilski su dokumenti jednodušni, dakle, u tvrdnji da sjedinjujuće i rađajuće značenje bračnoga čina trebaju biti simultano očuvani. Jedino tako bračni drugovi ostaju vjerni istini bračne ljubavi i njezinih izričajnih gesta. Čini se stoga sasvim logičnim i krajnje dosljednim službeni nauk Katoličke Crkve koji, izrečen posve jednostavno, a istodobno antropološki i teološki opravdano, glasi ovako: u kontroli rađanja dopuštena je uporaba samo prirodnih metoda regulacije poroda, a isključuje se svaki oblik kontracepcije.⁴⁷

---

⁴⁶ Usp. HV, br. 13–14. Iznesene tvrdnje dodatno se argumentiraju i osnažuju tzv. „paradigmom jezika”. Moralni zahtjev da se ne dokine ni jedno od bitnih značenja bračnoga čina zahtjev je istine vlastit svakomu jeziku. Autentična spolna antropologija pokoncilskih dokumenata vidi bračni spolni čin kao jezik bračne ljubavi i njezine otvorenosti životu. Kao svaki oblik jezika-govora-izričaja on se može smatrati moralno ispravnim samo ako je potpuno istinit, odnosno ako je vjeran onoj istini zbog koje je i učinjen, u ovom slučaju vjeran istini ljubavi i života. Samo takvim postupanjem bračna se ljubav živi i izražava takva kakva ona, uistinu, jest. Dok svako razdvajanje, tj. svako ukidanje jednoga od značenja, tvori njezinu nedopustivu falsifikaciju. Usp. FC, br. 32; G. GATTI, *Morale matrimoniale e familiare*, str. 307–311.

⁴⁷ Sada možemo reći da pojam odgovornog rađanja u svome operativnom dijelu, ako izražava izvršenje prokreativne ili neprokreativne odluke, znači isključivanje kontracepcije iz svakoga plodnoga bračnog čina; znači potrebu da žena-supruga na prvome mjestu poznaje vlastiti ciklus plodnosti/neplodnosti; u slučaju etič-

Iz svega onoga što smo do sada rekli rezultira vidljivom činjenicom da u naučavanju Crkve o načelu odgovornog rađanja postoje dva međusobno povezana dijela: doktrinarni i pastoralni. Doktrinarnim dijelom savjesti nudi se vrijedna pomoć u otkrivanju istine o tome što je dobro i što je zlo na tom području. Ta se istina, međutim, treba provesti u konkretan život. Istina traži biti življena. Oni koji je trebaju živjeti konkretne su osobe, muškarci i žene u braku što nije nipošto laka stvar. Zato Crkva – budući da nije samo „učiteljica”, nego je prije svega i „majka” – nudi operativne indikacije kako bi supružnicima pomogla razumjeti, prihvatiti i živjeti spoznatu istinu. To je pastoralni dio naučavanja Crkve važan posebice za ispovjednike i njihovo ispravno postupanje s grijehom i grešnicima u materiji odgovornog rađanja.⁴⁸

Donosimo ovdje nekoliko najčešćih pitanja i praktičnih savjeta u svezi s prihvatljivim načinom rješavanja složenih situacija u kojima je teško u potpunosti ostvariti sve vrijednosti sadržane u moralnoj normi. Zanimljivo je da se veći dio tih pitanja najčešće događa sasvim diskretno i potihom, u sakramentu pomirenja. Takav bi i na tome istome mjestu trebao biti i odgovor ispovjednika.⁴⁹

Neodgovorni preduvjet za ovako osjetljivu materiju u tako važnom sakramentu jest dobra i ispravna predispozicija ne samo pokajnika nego i ispovjednika. On mora biti ikona milosrdnoga oca. Ne smije se ponašati kao isljednik i procesuirati ionako skrušenog pokornika. Treba biti obziran i diskretan u pitanjima. Takav stav međutim ne isključuje poticaj i ohrabivanje penitenta da njegova optužba za grijeh bude cjelovita kako bi ga ispo-

---

ki ispravne odluke o nerađanju znači suzdržavanje od spolnoga odnosa tijekom plodnoga razdoblja vlastite supruge, a bračno sjedinjenje tijekom neplodnog razdoblja; znači sposobnost gospodstva nad samim sobom i vlastitim spolnim sklonostima s ciljem da se spolnost učini zaista i jedino izražajem bračne ljubavi i darivanja osoba. Usp. Carlo CAFFARA, *Procreazione responsabile*, Articolo per il *Lessico*, 2001., (dostupno na: www.caffara.it/lessic01.php).

⁴⁸ Usp. L. CICCONE, *Procreazione responsabile*, str. 8.

⁴⁹ Papinsko vijeće za obitelj izdalo je 1997. godine „Vademecum” za ispovjednike, dokument koji dotiče neke moralne probleme bračnoga života, a posebno pitanje odgovornog rađanja. Dokument nastoji, i to je njegov prvotni cilj, da se naučavanje HV ne svede na puki ideal, nego da upravo sakrament pokore bude mjesto autentične provjere tog nauka, da bude prigoda za rast osoba i njihovu pratnju u punom življenju ove norme. Mnogi primjećuju da u dokumentu nema ništa novoga, nego samo primjena nekih kriterija tradicionalnoga morala na temu odgovornog rađanja. Usp. Papinsko vijeće za obitelj, *Priručnik za ispovjednike o nekim pitanjima bračnog ćudoreda*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., (dalje Vademecum); G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 402–404.

vjednik mogao ispravno savjetovati i eventualno pratiti na putu svetosti. Važno je stoga posvijestiti sljedeću istinu: sastavni je dio sakramentalne logike činjenica da se pokornik ispovijeda, a ne da ga se ispovijeda. Pokornik ne smije biti podvrgnut nekakvom tipu istrage, osima ako on sam ne traži da ga se pomogne ili ako ispovjednik ne smatra da mu treba pomoći. Kad pokornik pita, ne odgovarati više od pitanoga, a ako se misli da će ga odgovor nepotrebno opteretiti, bolje je ne odgovoriti! To su opći uvjeti koji vrijede i za grijehe-grešnike općenito te vrijede isto i za grijehe-grešnike u materiji odgovornog rađanja.⁵⁰

U tome istom duhu treba rješavati, među ispovjednicima učestalo pitanje o tome mora li se pokornika tijekom ispovijedi prosvjetliti o zloći kontracepcijskih metoda? Riječ je, kako vidimo, o slučaju pokornika „in bona fide”. U slučaju pokornika „u dobroj vjeri” (malo sumnje ili bez sumnje) trebalo bi postupiti, slažu se mnogi autori, na sljedeći način: ako je ispovjednik u sumnji s obzirom na duhovnu korist nekakva prosvjetljenja koje bi trebao pružiti pokorniku, ispovjednik ne smije uznemiravati pokornika pretvarajući tako materijalne u formalne grijehe. Ovo Alfonzijansko pravilo vrijedi u slučajevima nesavladivog neznanja o onome što se čini ili kada postoji razlog smatrati da pokornik neće ni u kojem slučaju napustiti grešni čin. U suprotnom, jedini učinak takva prosvjetljenja bio bi preoblikovanje materijalnoga (objektivno) u formalni (subjektivno ubrojiv) grijeh. Mudro je stoga i pastoralno razborito nekada sustegnuti se od neprikladnih pitanja i prosvjetljivanja te poštovati nesavladivo neznanje i činjenicu da pokornik o tome ništa ne govori, jer misli da ne postoji nikakvo zlo.⁵¹

Postoji, naprotiv, dužnost prosvjetljivanja pokornika kada materijalno zlo proizlazi iz kršenja općega dobra ili nepovredivih i bitnih vrednota kao što je, primjerice, život. Tako, ispovjednikova je dužnost upozoriti ženu koja upotrebljava, primjerice, spiralu, intercepcijska i kontragestacijska sredstva da se radi o abortivnim sredstvima, a ne jednostavnoj kontracepciji.⁵²

---

⁵⁰ Usp. Vademecum, treći dio, br. 1; G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 403., bilješka 55; L. CICCONE, *Procreazione responsabile*, str. 22.

⁵¹ Usp. Vademecum, treći dio, br. 7–8; G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 403–404; M. P. FAGGIONI, *Sessualità, matrimonio, famiglia*, str. 218–219; I. FUČEK, *Moralno-duhovni život, Roditelji. Djeca*, str. 176–179.

⁵² Usp. M. P. FAGGIONI, *Sessualità, matrimonio, famiglia*, str. 219.

Ne bi bilo nadalje uputno u ispovjednoj praksi raditi od kontracepcije posebno težak grijeh zbog čega bi onda eventualni povratak na taj grijeh bio sam po sebi dovoljan motiv za uskraćivanje odrješenja. Kontracepcija ostaje negativan čin kao i mnogi drugi egoistično-hedonistički grijesi protivni „životu i ljubavi”. Nema dovoljnog razloga ili potrebe učiniti ga glavnim i gotovo neoprostivim grijehom. Za njega kao i za mnoge druge grijehove vrijedi pokornikovo kajanje i obećanje da neće više griješiti. Vrijedi „zakon postupnosti” koji traži prekid s dosadašnjom praksom i nastojanje u ostvarivanju zahtjeva ispravna moralnog življenja.⁵³

Dilema konačno koja može rezultirati, osim istinskim konfliktom savjesti, također i pravom bračnom krizom, pa čak i bračnim križem za jednoga od supružnika, tiče se supružnika čiji se partner želi služiti kontracepcijskim sredstvima. Riječ je o tzv. kooperaciji u zlu ili sudjelovanju u grijehu drugoga. To je, po načelima materijalne i formalne kooperacije, moguće ali pod nekim uvjetima: da djelovanje supružnika koji surađuje nije već samo u sebi nedopušteno, da postoje teški proporcionalni razlozi za takvu suradnju i da nevini supružnik pomogne grešnom supružniku da postupno prestane s takvim moralno neprihvatljivim ponašanjem.⁵⁴

Različite životne situacije supružnika i iznesena praktična načela za njihovo „rješavanje” potvrđuju još jednom, slovom i duhom, dostojanstvo ljudske savjesti koju trebaju poštovati i pokornici i ispovjednici. Naime, ako za istinske katolike postoji konflikt savjesti s obzirom na crkveno naučavanje i njihovu trenutnu situaciju glede uporabe određenih sredstava i metoda, i dalje ostaje na snazi temeljno načelo nepovredivosti moralne savjesti. Naravno, savjest kao posljednja instancija moralnosti ljudskoga djelovanja treba biti oblikovana na Božjem zakonu, a ako je (savladivo) pogrešna, onda treba biti potpomognuta naučavanjem Crkve.⁵⁵

Moguće je na kraju ovoga pastoralnog promišljanja tvrditi da će načelo odgovornog rađanja biti aktualno sve do onog trenutka dok bude aktualna i živa čovjekova potreba da se pokaže i da se ispovjedi za grijehove vezane uz neodgovorno rađanje i

⁵³ Usp. Vademecum, treći dio, br. 5 i 9; G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 404; L. CICCONE, *Procreazione responsabile*, str. 29–30.

⁵⁴ Usp. Vademecum, treći dio, br. 13–14; G. DIANIN, *Matrimonio, sessualità, fecondità*, str. 404; I. FUČEK, *Moralno-duhovni život, Roditelji. Djeca*, str. 364–368.

⁵⁵ Usp. M. VIDAL, *Manuale di etica teologica, Morale dell'amore e della sessualità*, str. 653.

uz eventualnu ugrozu dviju važnih bračnih vrednota – ljubavi i života ili dvaju nedjeljivih značenja bračnoga čina – sjedinjenja i rađanja.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Princip odgovornog rađanja kako ga naviješta Drugi vaticanski koncil globalnog je karaktera. Pazi na sve subjekte koji su uključeni u prenošenje života i o svim činiteljima ili uvjetima koji, na neki način, otežavaju izbor supružnika. A to mogu biti osobno dobro supružnika i djece, uvjeti života u vlastitom vremenu, uvjeti u društvu koji utječu na život para, poštovanje ljestvice vrednota i sl. Operativni sud o tome „kada i koliko djece”, trebaju formulirati supružnici pred svojim Bogom i vlastitom savjesti. Ne mogu djelovati kao arbitri, nego kao suradnici i tumači volje Božje.⁵⁶

Odgovorno rađanje u suvremenoj kulturi nije, nažalost, na liniji koncilskog promišljanja i naučavanja. Ne samo da je izgubilo svoj pravi smisao i značenje, nego je, štoviše, poprimilo obličje potpune prijevare koja se sastoji u čestom predstavljanju tog pojma kao prava žene da sasvim proizvoljno odluči o svojoj plodnosti ne pazeći na inherentnu istinu bračnoga čina. Prijevarena je suptilna jer se takva odluka žene predstavlja u najljepšem svjetlu, kao njezino samoodređenje, dapače, promocija njezine osobne slobode, potvrda njezinih neotuđivih prava, nešto sasvim pozitivno i nešto što nikomu dobronamjernom ne bi trebalo predstavljati osobite poteškoće. U pozadini tog tobožnjeg samoodređenja, potvrde nečijeg prava, promocije slobode skriva se, zapravo, sloboda lišena istine, skriva se zloslutna ideja da ljudska spolna sposobnost i njezino ostvarivanje nema „u sebi i po sebi” nikakvo značenje, osim onoga koga mu netko u ime slobodnog izbora proizvoljno dodijeli. Pojam odgovornog rađanja usko se onda veže uz pojam reproduktivnog zdravlja, a pravo na reproduktivno zdravlje nije nikada daleko od pojmova iliti „prava” na pobačaj, sterilizaciju, umjetnu oplodnju, kontracepciju. Na taj se način dobro i korisno načelo stvoreno u krilu kršćanske antropologije i etike pretvara u nešto zlokobno, zlo/upotrebljava ga se protiv čovjeka, protiv inherentne istine bračnoga čina, protiv „intimne zajednice života i ljubavi”. Otkrivena prijevarena zapravo nam razotkriva jednu drugu iznimno važnu činjenicu:

---

⁵⁶ Usp. G. CONCETTI, *La famiglia cristiana e modello tecnologico*, str. 142–143.

poimanje načela odgovornog rađanja od temeljne je važnosti u nastojanju da se provjeri poštuje li neka antropološka ili etička teorija, ili nekakav odgojni prijedlog cjelovitu istinu i dobro ljudske osobe, a samim time braka i obitelji, pa u konačnici i cijeloga društva.⁵⁷

Nije nevažno stoga pitanje kako čitati, razumjeti i tumačiti posinodalnu apostolsku pobudnicu *Amoris laetitia* koja, između ostaloga, govori i o načelu odgovornog rađanja. Odgovor na to pitanje trebao bi, po našem mišljenju, biti sljedeći: da se *Amoris laetitia* – unatoč mnoštvu sumnjivih pitanja vezanih uz njezin sadržaj i često ishitrenim tendencioznim zaključcima o dozvoljenosti kontracepcije, o izostanku pojmova nedopušteno, zabranjeno, „intrinsicum malum”, o tobožnjem ublažavanju, zaslađivanju, razvodnjavanju dosadašnjeg nauka Crkve, a sve to u ime milosrđa, o manjku opomena, osuda, zabrane metoda drukčijih od onih prirodnih, o nekakvu moralnom relativizmu, o nekakvu tobože Papi dragom sloganu da je „zabranjeno zabranjivati” – ako zaista želi biti navještaj radosti ljubavi smije, može i treba čitati na liniji hermeneutike kontinuiteta a ne diskontinuiteta ili razlike od dosadašnjeg naučavanja Crkve. Takav je nauk konstantan i nepromjenjiv. Bazira se, vidjeli smo, na dobro utvrđenim koncepcijama braka, osobe, ljubavi, spolnosti, rađanja. Njegova promjena ne bi značila samo neku banalnu i beznačajnu promjenu nauka o uporabi kontracepcija, nego bi značila inauguraciju jednog drukčijeg antropološkog i etičkog modela i usmjerenja. Ta činjenica ujedno tumači i razloge zašto se dosadašnje pape nisu ustručavale proglasiti nemogućom za reformu tu komponentu crkvenog naučavanja.⁵⁸

U dokumentima crkvenog magisterija jasno se zrcali činjenica da su ljudska plodnost i ljudsko rađanje dvije iznimno važne osobne i društvene vrednote. Takve nikada ne smiju izgubiti svoju humanu komponentu tako da ih se prepusti zakonima instinkta ili da ih se programira tako da postanu pukom tehničkom stvarnošću. Upravo je zato potrebno načelo odgovornog rađanja korektno utemeljeno na jednoj personalističkoj etici koja je opet nadahnuta autentičnom spolnom antropologijom. Naviještanjem načela odgovornog rađanja Crkva, zapravo, „urazumljuje” ljud-

⁵⁷ Usp. Carlo CCAFFARA, *Procreazione responsabile*, Articolo per il *Lessico*, 2001. (dostupno na: www.caffara.it/lessic01.php).

⁵⁸ Usp. Vademecum, drugi dio, br. 4; L. CICCONE, *Procreazione responsabile*, str. 26.

sku plodnost. Protivi se jednakom mjerom antinatalnoj kao i pretjeranoj pronatalnoj demografiji, izbjegavajući tako ekstreme „per deffectum” i „per excessum” u materiji ljudskoga rađanja. Prvi je ekstrem više plod egoističkih računanja negoli uzajamnog darivanja u ljubavi, a drugi je više plod nagona negoli zdravog razuma. Odgovorno roditeljstvo znači, u krajnjoj liniji, pravo i dužnost sve ljudskijeg pučanstva što bi konkretno značilo – ni previše ni premalo, nego – optimalno, načinom koji nije protivan dostojanstvu ljudske osobe ni temeljnoj istini „intimne zajednice života i ljubavi”.

Summary

Every anniversary celebration of the Encyclical "Humanae Vitae" actualizes the issue of responsible human procreation, particularly the part referring to birth control. This fact, on the one hand, points to the continuing relevance of this principle, and on the other hand, to the constant need to present its basic content and meaning, not just its operationalization, in the simplest and most acceptable way; in accordance with the time it is necessary to understand it, accept it and live it. This article seeks to participate in these endeavours. The work is divided into four parts. In the first part we point to the relevance of the principle of responsible birthing and difficulty in understanding the concepts of "responsibility" and "giving birth". In the second part we consider the true meaning of these terms, that is, we are trying to expose the structure of the principle of responsible procreation and its essential elements. The attempt to reveal the true meaning of the notion and the perceived difficulties in the actual understanding of responsible procreation, lead us to resort to the "sources" in the third part of our work, that is, to discover the way in which the Second Vatican Council in the Pastoral Constitution "Gaudium et spes" designed, sketched and promulgated this principle. In the fourth part we briefly analyse the important conclusions of some of the post-council documents and the most common pastoral issues related to the operational part of the principle of responsible procreation, aware that the methods of regulating the birth and any need to confess in this matter will perpetuate this issue in the far future.

Keywords: marriage; marriage act; fertility; love; birth; responsibility; the principle of responsible procreation; contraception.